

En vinter-finnmarktur 1906

Av Peder Skaaraas.

Første dager av januar 1906, lod den dyktige fiskern og notbas, Bernt Pedersen, Grasmyr - bygge hus på en av de største notbåtene sine, og bestemte seg for å dra opptil Finnmarken med den. Båten var en av de største notgavlene i Lenvik, og bar opptil 100 mål sild på fløyt. Den seilte godt og var således en stor båt etter datidens forhold. Den klarte godt å holde lag med de såkalte "listerbåtene" som da var på moten. Vi slo oss i lag, og var 4 mann ombord, høvetsmannen iberegnet.

Vi seilte fra «Heimstaden» siste dager av januar og kom oss til Tromsø samme dagen hvor vi blei liggende noen dager. Her kom vi i samband med den kjente fiskeren Kristian Fredriksen, Landøy. Han lå der for tur. med sin flunkende nye skøyte «Hilda Sofie» som han hadde hentet fra Ranen, og vi blei da enige om å være kammerat-båter oppover langs kysten.

Tidlig om morgenen den andre februar avreiste vi fra byen for god vind. Det blåste fra sydvest og med utfirte skauter og alle seilene på topp, gikk det strykende avgårde. Vår kammeratbåt var nå kommet seg foran men la bakk på Kågsundet og ventet på oss, og vi blei da enige om å holde opp til Skjærvøy for natten. I midlertid satte det inn med kuling slik at vi måtte i all hast hale ned gaffelseilet, å beslå Klyverten samtidig. Det blei kryssing opp til Hamna, men vinden var sterk og farlig. Det rauk i Kulingene, og at skipperen vår fikk den åpne notbåten til å bære heile storseilet og fokka gjennom høgrokket var et under. I en av kulingen tok båten inn en masse sjø slik at da vi hadde tørnet og firt ned seilene, da var austeren 3 - 4 tommer dyp på pliktene i huset som lå ganske høyt. Alt av løse gjenstander seilte «benkene» imellom i huset deri i blant en liten brennevins-kagge. Vi kunne således ikke gå inn i huset før vi hadde pumpet båten læns, og det tok en halv times tid.

Høvedsmannen var forøvrig meget knepen ved roret, slik når han seilte for sidevind og vinden var sterk og ugjevn da styrte han båten slik at bare halvparten slapp man å fire i fallene «Ute i rum sjø i kuling og skavl», var han meget dyktig å holde båten klar av farlige brått og endog herunder å seile hart. Det var en sjømannskap som det stod respekt av.

Tidlig om morgenen den 3. februar halte vi opp ankrene og fortsatte ferden østover for en frisk bris fra sydøst, med alle seil satt slik at det bar fint avgårde. Selv det

«beryktede» Rognsundet var også fint å komme over. Det var et ønskevær den dagen, og det resulterte i at vi kom oss frem til Hammerfest samme kveld, og her blei vi liggende 3-4 dager.

Den 7. februar tok vi lasten fra Hammerfest. Vi var nå mange båter ilag. Vinden var «sørlig» med klar luft, men det var veldig kalt.

Ferden gikk sin gang for firte skauter så farten blei også deretter om ettermiddagen samme dag lod «kallene» ankrene falle på hamna i Havøysund, og lå vi her til om morgenen, men fortsatte ferden i godt vær og holdt opp til Mehamn. Her blei vi liggende å fiske med juksa til langt ut på vårparten. Det var bra med fisk men været var hardt med mye frost, slik at vi blei adskillig overiset for hver gang vi var ute.

Forts. i neste nr.

En vinter-finnmarktur 1906

Av Peder Skaaraas.

Forts. fra forr. nr.

Det første sjøværet vi gjorde var vi ute nærmere 2 døgn i et trekk. Det var fisk nok. Vi lå og fisket utenfor Nordkyn el hel natt og påfølgende dag, men om kvelden lod vi varpdreggen gå og begynt å jage med juksene. Vi hadde bra føling av fisken, men så la vi merke til at det begynte å tykne til ute i havet. Vi satt i huset og drakk kaffe, og da begynte det å blåse inn fra havet.

Kompassstrek hadde vi tatt på forhånd, mens vi såg land. Det var da mørke natten. Vi gjorde oss klar for å hale inn varpdreggen. men så hørte vi et «smell» forut. Det var forløper-kjettingen som røk, så dermed mistet vi dreggen. Vi strakk opp storseilet uten å reve det. Det blei en hard seilas i den stive nordvesten, med stygg sjøgang og farlige brekninger over alt, men så reiv det opp i kovet slik at vi så å veilede oss i hamn. Da vi var kommet oss i hamn, sa skipperen, at det var bedre å seile hårdt enn å ligge å drive for revede seil og ingen vri komme. Og at disse ordene stod ved makt fikk vi senere mang en gang erfare. Senere blåste det landvind med mye frost, dog ikke værre enn at vi var ute når været tillot det.

Det var mye fisk og lodde tilstede hele vinteren og våren det året, slik at man slapp å holde på med lina i den sterke kulden. Tiden gikk og vi var ute, når været tillot det. Den 14. mars satte vi kursen for Kamøyfjorden for fin sydøstlig bris, og var fremme der om kvelden og her traff vi på noen båter. Det var Honningsvåginger. Men det var smått med fiske og det resulterte i at i krysset lenger innpå fjorden. Lod varpankeret gå på 20 favner vann og dermed smøk vi inn i huset, spiste og drakk kaffe, gikk til køis mens sydosten ulte og pep i mastra, takler og taug og våknet ikke for neste dags morgen klokken 6. Men da fortsette vi seilasen bestemt for Akkarfjorden på Hjelmsøy. Vi sto nå vestover for fin sydlig bris, men da vi passerte Gjesvær la han på med vinden slik at vi måtte hale ned gaffelseilet. De øvrige seilene lod vi stå uten å røre dem. Det blei en meget hard kjøring vestover Måsøyfjorden og da vinden falt inn på Langsiden slik at vi fikk lette litt i skautene, blei farten også deretter. Den åpne gavelbåten for fremover slik at havet lå åpent etter den. Og manden ved roret sparte så visst ikke hverken båten eller seilene, han kjørte på, alt hvad remmer og tøy kunne tåle.

Ut på ettermiddagen krysset vi oss ind i Akkarfjorden og her blei vi liggende over natten, men det var intet fiske og det resulterte i at vi seilte tilbake samme veien for en frisk sørlig vind og holdt opp til Skarsvåg på Magerøya, hvor vi ble liggende i to uker drifte mod juksa. Fisk var det til stede der, og vi driftet med juksa under bra værforhold, slik at utbyttet var ikke å klage på. Den 28 mars satte vi kursen østover havet med kurs for Nordkyn under frisk sørlig bris med alle seil satt, så det bar feiende avgårde. Om ettermiddagen nådde vi fram til Skjøtning-bergan, og her lå en masse båter og driftet med juksa. Fisk var det til stede der, men den tok ikke i. Den hang bare etter beita slik som det heter på "fiskerspråket". Utimot natta krysset vi os op imot "Striptinden", firte ned seilene, og lod varpankeret gå på 15 famner vand, smøg ind i huset mens sydosten ulte og pep i takler og tauverk. Og her lå vi natten over til morgenen og da hev vi op varparnkret og krysset innover Fjorden og holt op til Mehamna og blei liggende her over påskehelga. Lofotskøytene begynte nå å indfinde seg på løpende bånd. Der lå en masse av dem på Hamna av alle størrelser og typer. Ja, turen var hard og kald med sludd og seilasene var deretter.

Særlig mindes jeg en dag da vi lå og fisket med juksa ut og vest for Nordkyn. Blant de mange skøyter var det ei skøyte som het "Mars av Vik" og folkene der ombord moret sig med i ha os til ap. Denne skøyta seilte flere ganger forbi os og karene der ombord ropte og skrek og spottet oss. Det tålte ikke skipperen vår, han Bernt, men sa dem sin mening ret ut. Skjæbnen vilde at det satte ind med nordost kuling slik at hele

båtkula satte kursen mot land, deriblant også «folkeapene». Det blei en kappseil på liv og død. Skipperen vår ga ordre om at to stykker av oss måtte stå ved pompa, og slik som han seilte, og at båten holt seg oppe var et under. Da vi rundet Makjelnesset med kurs ind Mehamnfjorden da hadde vi «folkeapene» flere båtlengder akterut. De hadde likevel tapt. Og det som værre var at han kjørte båten så å si for fulde seil undtat gaffelseilet som vi ikke kunde bruke. Jeg og en anden ungdom fra vort distrikt som var med, hadde evig nok ved pompa for i holde båten lens.

Disse mine optegnelser er her gjenfortalt i følge mine dagbøker som jeg fremdeles har liggende i min skrivebordskuffe fra de dagene for 50 – 60 år siden. Jeg glemmer aldri den vinterturen i frost og nedising. Og de gamle høvedsmend mindes jeg alltid særlig da slike som jeg har vært i lag med og trosset fiskeriets farer av alle slag.

Vi har mange av dem liggende på begge kirkegårdene ved Bjorelvnes som vistnok ingen ofrer en tanke, bortsett fra deres nærmeste pårørende. De er ikke slik som det bør være.

For å avslutt fortellingen kan meddeles at ved påsketider blåste det kuling med sludd og regn fra nordvest, og i en av de dagene forliste Ishavsskuta "Sina" av Hammerfest - sannsynligvis utenfor Nordkyn. Skuta et lite jaktfartøy - fantes liggende med kjølen i været ute på Mehamnfjorden. Vraket ble slæpt opp til Mehamn. Der blei det rettet opp på rett kjøll og pumpet lens og ved nærmere ettersøkning fant man 6 lik forut i lugaren, praktisk talt hele frivakten. Likene blei omgående sendt til Hammerfest med en agnbåt. Det var den almindelige mening blant sjøfolk at et strøibrått hadde endevendt fartøyet, for slike er det nok av utenfor Nordkyn i sær når vinden og straumen går mot hverandre. Der er det verste "hull" på hele finmarkkysten. Vi avsluttet nå juksafisket, seilte til Gamvik og her gikk vi i gang med linefiske og holdt på med dette til langt uti juni. Det var storfiske det året for alle vær, og lottene blei deretter. Omkring 20. juni gjorde vi klart for hjemreise til Tromsø ved St-Hans tider.

Det var en hård vinter med mye frost og landvind.

Peder Skaaraas, Bukkemo

Kilde: Senjens Blad 23. og 26. juni 1964.

OCR – Lenvik Museum.